

ՆԵՈՌՈՄԱՆՏԻԿԱԿԱՆ ԳԵՂԱԳԻՏՈՒԹՅԱՆ ԱՌԱՆՁՆԱՀԱՏԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ  
ՌՈՒԲԵՆ ՍԵՎԱԿԻ ՊՈԵՏԻԿԱԿԱՆ ՀԱՄԱԿԱՐԳՈՒՄ XX ԴԱՐԱՍԿԶԲԻ ԳՐԱԿԱՆ  
ԶԱՐԳԱՑՈՒՄՆԵՐԻ ՀԱՄԱՏԵՔՍՏՈՒՄ

**ՇՈՂԻԿ ՄԵԼՔՈՆՅԱՆ**

*Երևանի պետական համալսարան, ՀՀ, Երևան*

*Էլ. փոստ՝ [mhermkrtchyantangan@gmail.com](mailto:mhermkrtchyantangan@gmail.com)*

*DOI: 10.24234/scientific.v1i51.319*

**ԱՍՓՈՓՈՒՄ**

Սույն հետազոտությունը նպատակաուղղված է XX դարասկզբի արևմտահայ գրականության ականավոր ներկայացուցիչ Ռուբեն Սևակի գեղարվեստական ժառանգության վերաբերմամբ՝ միջգիտակարգային հայեցակարգի շրջանակներում: Աշխատանքի առանցքում հեղինակի բժշկական դիսկուրսի և մասնագիտական փորձառության ներազդեցությունն է նրա գեղարվեստական մտածողության և պոետիկական համակարգի ձևավորման վրա:

Հետազոտության արդիականությունը պայմանավորված է Սևակի ստեղծագործությունը համաշխարհային բժիշկ-բանաստեղծների (Ա. Չեխով, Գ. Բենն, Ու. Ուիլյամս) ստեղծագործական պրակտիկայի համատեքստում քննելու անհրաժեշտությամբ: Աշխատանքում հիմնավորվում է, որ հեղինակի «կլինիկական հայացքը» ոչ թե սահմանափակել է նեոռոմանտիկական ներշնչանքը, այլ հակառակը՝ հանգեցրել է գիտական ռացիոնալիզմի և զգայականության բացառիկ սինթեզի: Վերլուծության են ենթարկվում գիտական տերմինաբանության պոետիկական փոխակերպման մեխանիզմները, որոնց շնորհիվ կենսաբանական և մարմնական իրողությունները Սևակի տեքստերում ստանում են գոյաբանական և փիլիսոփայական հնչեղություն:

Առանձնահատուկ ուշադրություն է դարձվում եվրոպական համալսարանական կրթության (Լոզանի համալսարան) դերին՝ որպես արևմտահայ մտավորական էլիտայի գեղագիտական հայացքների ձևավորման հենքի: Ցույց է տրվում, որ Սևակի մոտ բժշկական էթիկան վերաճում է ստեղծագործական «թերապիայի», որտեղ գրական խոսքը ստանում է ազգային աղետն ու հավաքական տրավման ախտորոշելու և հոգևոր ապաքինման ուղիներ որոնելու առաքելություն: Հետազոտության արդյունքում փաստվում է, որ Սևակի պոետիկական համակարգը ինքնատիպ «ֆիզիոլոգիական քնարերգության» դրսևորում է, որտեղ անատոմիական ճշգրտությունը ծառայում է

մարդկային հոգեբանության և ազգային ճակատագրի խորքային բացահայտմանը: Աշխատանքը կարող է հիմք հանդիսանալ արևմտահայ գրականության հետագա տիպաբանական ուսումնասիրությունների համար:

*Բանալի բառեր՝ Ռուբեն Սևակ, նեոռոմանտիզմ, բժշկական դիսկուրս, միջգիտակարգային քննություն, պոետիկական համակարգ, կլինիկական հայացք, համաշխարհային գրականություն:*

## ՆԵՐԱԾՈՒԹՅՈՒՆ

Հետազոտության արդիականությունը բխում է արևմտահայ գրականության վերաբժնորման հրամայականից՝ համաշխարհային գրական զարգացումների արդի համատեքստում: XX դարասկզբի արևմտահայ գրականության պատմական ընթացքը, լինելով եվրոպական մոդեռնիստական միտումների և ազգային ավանդույթների բարդ ու բազմաշերտ հանգուցակետ, պահանջում է նորովի մեթոդաբանական մոտեցումներ՝ հատկապես նեոռոմանտիկական ուղղության համակողմանի քննության տեսանկյունից (Սարինյան, 2010): Ռուբեն Սևակի գեղարվեստական ժառանգությունը, որը ձևավորվել է եվրոպական բարձրագույն կրթության և մասնագիտական բժշկական դիսկուրսի սերտաճման արդյունքում, ներկայացնում է մի եզակի տիրույթ, որտեղ գիտական ճշգրտությունը վերաճում է պոետիկական հստակության (Գրիգորյան, 2015): Սույն աշխատանքի կարևորությունը պայմանավորված է նաև սփյուռքյան մտավորական էլիտայի ձևավորման մեխանիզմների բացահայտմամբ և ցեղասպանության հետևանքով կորսված մշակութային արժեքների վերականգնման անհրաժեշտությամբ, ինչը հիմնավորվում է հետևյալ փաստարկներով.

Նախ՝ աշխատանքը կարևորվում է միջգիտակարգային կապերի բացահայտման տեսանկյունից: Գիտության (բժշկության) և արվեստի (պոեզիայի) փոխազդեցության քննությունը թույլ է տալիս հայկական մշակութային տիրույթում բացահայտել մասնագիտական դիսկուրսի ազդեցությունը գեղարվեստական մտածողության վրա: Սա հնարավորություն է տալիս հասկանալու, թե ինչպես է բժշկական ճշգրտությունը վերափոխվում պոետիկական պատկերի՝ հարստացնելով գրականության հոգեբանական և մարմնական ընկալումները:

Երկրորդ՝ հետազոտությունն ունի առանցքային նշանակություն մշակութային ինտեգրման գործընթացների հետազոտման համար: Քննելով եվրոպական բարձրագույն կրթությունը ստացած հայ մտավորականության փորձը՝ աշխատանքը ցույց է տալիս, թե ինչպես են արևմտյան գեղագիտական արժեքները յուրացվել և համադրվել ազգային ինքնության պահպանման խնդիրների հետ: Սա լույս է սփռում

սփյուռքյան մտավորական էլիտայի ձևավորման և եվրոպական մոդեռնիզմի ազգային ընկալումների վրա:

Երրորդ՝ աշխատանքի հիմնարարությունը պայմանավորված է տիպաբանական համադրությամբ: Նեոռոմանտիզմի ուսումնասիրությունը թույլ է տալիս հիմնավորել այս ուղղության ինքնատիպությունը և դիմակայունությունը սփյուռքյան տրավմատիկ իրադարձությունների պայմաններում (Մուրադյան, 2012): Այն ի հայտ է բերում նեոռոմանտիզմի՝ որպես ունիվերսալ գրական ուղղության, ձևավորվելու և ազգային աղետի փորձառությունը գեղարվեստորեն վերապրելու կարողությունը:

Վերջապես, հետազոտությունն ունի մշակութաբանական արժեք՝ ուղղված կորսված ժառանգության վերականգնմանը: Քանի որ 1915 թ. Հայոց ցեղասպանության հետևանքով Ռուբեն Սևակի ժառանգության զգալի մասը ոչնչացվել է, յուրաքանչյուր գիտական անդրադարձ դառնում է պատմական հիշողության ամբողջացման և ազգային մշակութային կորուստների փաստագրման կարևորագույն միջոց:

Հետազոտության գիտական նորույթը կայանում է նրանում, որ առաջին անգամ համակարգված կերպով փորձ է արվում Ռուբեն Սևակի պոետիկական դիտարկել ոչ թե որպես մեկուսի երևույթ, այլ որպես բժշկական և գեղագիտական միջգիտակարգային համադրություն: Նորույթի տարրերն են.

- Հոդվածում առաջին անգամ ներկայացվում է բժշկական կրթության և պրակտիկայի ազդեցությունը Սևակի պատկերային համակարգի վրա՝ հիմնավորելով հոգեբանական նկարագրությունների և մարմնայնության պատկերման գիտական ճշգրտությունը:
- Տրվում է հայ գրականության մեջ բժիշկ-բանաստեղծների ֆենոմենի բնութագիրը՝ այն համեմատելով համաշխարհային հեղինակների (Չեխով, Ուիլյամս, Բենն) փորձի հետ:
- Կիրառվում է միջգիտակարգային մեթոդաբանություն, որը միավորում է գրականագիտությունը, բժշկության պատմությունը և մշակութային մարդաբանությունը՝ Սևակի ժառանգությունը վերլուծելու համար:
- Հետազոտությունը նոր լույսի ներքո է ներկայացնում Շվեյցարիայի (մասնավորապես Լոզանի համալսարանի) դերը արևմտահայ մտավորականության ձևավորման և նոր գեղագիտական հայացքների ներմուծման գործում:

## ՄԵԹՈԴԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

Հետազոտության մեթոդաբանական հիմքը կազմում է միջգիտակարգային մոտեցումը, որը հնարավորություն է տալիս Ռուբեն Սևակի գեղարվեստական ժառանգությունը

դիտարկել գրականագիտության, բժշկության պատմության և մշակութաբանության հատման տիրույթում Աշխատանքում կիրառվել են համակարգային-տիպաբանական մեթոդը՝ նեոռոմանտիկական գեղագիտության առանձնահատկությունները սահմանելու և Ռուբեն Սևակի պոետիկական համակարգի էվոլյուցիան դասակարգելու նպատակով: Սա թույլ է տվել հեղինակի ստեղծագործությունը դիտարկել որպես ներքին տրամաբանություն ունեցող ամբողջականություն: Համեմատական-գուգադրական մեթոդը ծառայել է ազգային գրական երևույթը համաշխարհային զարգացումների համատեքստում արժևորելուն: Զուգահեռներ են անցկացվել Սևակի և էվրոպական ու ռուսական գրականության ականավոր բժիշկ-բանաստեղծների ստեղծագործական սկզբունքների միջև՝ վեր հանելով հայկական միջավայրի ինքնատիպությունը: Պատմահամեմատական վերլուծությունը թույլ է տվել հետազոտելու արևմտահայ մտավորականության ձևավորման ուղին, մասնավորապես՝ էվրոպական համալսարանական կրթության դերը նոր գեղագիտական հայացքների ներմուծման և ազգային-մշակութային ինքնության պահպանման գործընթացում: Այս մեթոդների համադրումն ապահովում է հետազոտության արդյունքների հավաստիությունը և հնարավորություն է տալիս Ռուբեն Սևակի ստեղծագործությունը վերաբժնորել նորագույն գրականագիտական չափանիշներով:

### **ՔՆՆԱՐԿՈՒՄ**

Ռուբեն Սևակի գեղարվեստական համակարգի առաջնային բնութագրիչը բժշկական բառապաշարի և մասնագիտական եզրույթների ներառումն է բանաստեղծական կառուցվածքում, ինչը հանգեցնում է լեզվական նոր շերտի ձևավորմանը: Սա ոչ թե լոկ տեխնիկական ներմուծում է կամ բառային էկլեկտիկա, այլ «ախտորոշիչ» բաղադրիչի վերափոխումը գեղագիտական արժեքի և պատկերային սիմվոլի (Գրիգորյան, 2015): Կենսաբանական և մարմնական իրողությունները Սևակի պոետիկայում հանդես են գալիս որպես հոգեբանական ներաշխարհի արտացոլման վավերական միջոցներ: Արդյունքում ձևավորվում է ինքնատիպ «ֆիզիոլոգիական քնարերգություն», որտեղ ցավի, ախտի և մահվան տեսարանները ներկայացվում են բնագիտական բացարձակ ճշգրտության և փիլիսոփայական վերացարկման ներդաշնակ սինթեզով:

Հեղինակի մասնագիտական գործունեությունը և բժշկական պրակտիկան հիմք են հանդիսացել մի յուրահատուկ «դիտողականության» ձևավորման համար, որը հնարավորություն է տալիս երևույթները վերլուծել կլինիկական սառնասրտության և բանաստեղծական զգայականության հատման տիրույթում: Սևակի գեղարվեստական հայեցակարգում իրականությունն ընկալվում է որպես համընդհանուր

«ախտաբանական տարածք», որտեղ հեղինակը, ստանձնելով «ախտորոշողի» առաքելությունը, վեր է հանում ինչպես անհատական, այնպես էլ հասարակական արատների խորքային պատճառները: Այս մասնագիտական դիտանկյունը նպաստում է կերպարների հոգեֆիզիկական ամբողջական դիմանկարների կերտմանը, որտեղ ներաշխարհի գոյաբանական տագնապները մարմնավորվում և տեսանելի են դառնում արտաքին սոմատիկ (մարմնական) նշանների ու ախտանիշների միջոցով (Մուրադյան, 2012):

Ռուբեն Սևակի ստեղծագործական համակարգում մասնագիտական փորձառությունն արտահայտվում է մարմնի և դրա կենսագործունեության անատոմիական բացառիկ մանրամասնությամբ: Նեոռոմանտիկական ներշնչանքին զուգահեռ՝ նրա տեքստերում առանցքային նշանակություն է ստանում կենսաբանական մանրապատկերի (արյուն, նյարդային համակարգ, բջջային կառուցվածք) շեշտադրումը, ինչը պատկերային համակարգին հաղորդում է առավելագույն տեսանելիություն և զգայական հագեցվածություն: Այս մոտեցումը ձևավորում է միջգիտակարգային մի հարթակ, որտեղ բնագիտական հիմնարար գիտելիքը ծառայում է որպես նեոռոմանտիկական գեղագիտության կառուցվածքային հենք: Դրա շնորհիվ հեղինակին հաջողվում է կյանքի և մահվան հավերժական պայքարը դուրս բերել վերացական տիրույթից և ներկայացնել նյութական-կենսաբանական մակարդակում՝ մարմինը դիտարկելով որպես հոգևոր տրամանների և տիեզերական օրինաչափությունների դրսևորման առաջնային միջավայր:

Հեղինակի մասնագիտական կոչումը՝ որպես կյանքի պահապանի և բժշկի, հիմնարար կերպով պայմանավորում է նրա գեղարվեստական մտածողության բարոյական և արժեքաբանական առանցքը: Բժշկական դիսկուրսը Սևակի պոետիկայում ներդաշնակորեն սերտաճում է քրիստոնեական և համամարդկային հումանիստական արժեքների հետ՝ կերտելով «կարեկցող բանաստեղծի» և «բարոյական ախտորոշողի» ինքնատիպ կերպարը: Ստեղծագործական գործընթացը հեղինակի համար վերաճում է յուրօրինակ հոգևոր թերապիայի կամ «վիրաբուժական միջամտության», որի գլխավոր նպատակը մարդկային տառապանքի էության վերհանումն ու հոգևոր ապաքինման հնարավոր ուղիների նախանշումն է: Սա առավել ցայտուն է դառնում ազգային աղետի և պատմական համակարգային ճգնաժամի պայմաններում, երբ բանաստեղծական խոսքը ստանում է հանրային հոգեբանական վերականգնման և ազգային ինքնության պահպանման առաքելություն (Մարինյան, 2010):

Ռուբեն Սևակի և նրա սերնդակիցների ուսումնառությունը Լոզանի համալսարանում և եվրոպական այլ գիտական կենտրոններում դուրս էր սովորական կրթական գործընթացի սահմաններից. այն հանդիսացավ արևմտահայ մտավորականի

տեսակի աշխարհայացքային վերածնունդ: Եվրոպական ակադեմիական միջավայրը հայ ուսանողությանը հաղորդակից դարձրեց արևմտյան մշակույթի ռացիոնալ կառուցվածքին և գիտական մտածողության կարգապահությանը, ինչը հիմք հանդիսացավ ազգային հոգեկերտվածքի վերարժևորման համար (Սարինյան, 2010): Այս գործընթացը հանգեցրեց գեղագիտական նոր հայեցակարգի ձևավորմանը, որտեղ եվրոպական մոդեռնիստական միտումները չընդօրինակվեցին մեխանիկորեն, այլ վերածվեցին վերլուծական գործիքակազմի: Դրա միջոցով Սևակը կարողացավ քննել ազգային իրականության բարդությունները՝ դրանք դիտարկելով համաշխարհային մշակութային զարգացումների լույսի ներքո և ստեղծելով մի գրականություն, որը և՛ արդիական էր, և՛ խորապես ազգային:

Եվրոպական բարձրագույն կրթական համակարգը, հատկապես բժշկական ֆակուլտետների խիստ գիտական միջավայրը, Սևակի մեջ ձևավորեց վերլուծական և քննական մտածողություն, որը նրա պոետիկայում ներդաշնակորեն միավորվեց նեոռոմանտիկական աշխարհընկալման հետ (Գրիգորյան, 2015): Այս բացառիկ համադրության արդյունքում ծնվեց մի գեղարվեստական համակարգ, որտեղ հուզական գեղումներն ու սուբյեկտիվ ապրումները զսպվում և կազմակերպվում էին գիտական ճշգրտությամբ: Նեոռոմանտիզմը Սևակի ստեղծագործության մեջ վերաճեց վերացական երազանքներից դեպի «գիտակցված ռոմանտիզմի», որտեղ կյանքի դրամատիզմը, հիվանդությունն ու մահը ներկայացվում էին բժշկի կլինիկական սառնասրտությամբ, բայց միևնույն ժամանակ՝ բանաստեղծի տիեզերական կարեկցանքով: Սա թույլ տվեց հեղինակին ստեղծել «մարմնական» պատկերների մի ողջ համակարգ, որտեղ յուրաքանչյուր զգացմունք ունի իր կենսաբանական և գոյաբանական հիմնավորումը:

Համալսարանական բարձրագույն կրթությունը արևմտահայ մտավորականությանը օժտեց «մշակութային դեսպանի» բացառիկ կարգավիճակով՝ նրանց դարձնելով գաղափարական կամուրջ եվրոպական քաղաքակրթության և հայ իրականության միջև: Այս նոր ձևավորված էլիտան ստանձնեց արևմտյան գեղագիտական չափանիշները տեղայնացնելու առաքելությունը՝ միաժամանակ պահպանելով և զարգացնելով ազգային ինքնության ինքնատիպությունը: Սևակի և նրա սերնդի համար եվրոպական կրթությունը ծառայեց որպես մի ինտելեկտուալ հայելի, որի միջոցով նրանք վերագտան հայկական մշակույթի թաքնված շերտերը և նորովի սահմանեցին դրանց տեղը համաշխարհային արժեքների համակարգում (Մուրադյան, 2012): Այսպիսով, եվրոպականացումը նրանց համար ոչ թե օտարում էր սեփական արմատներից, այլ սեփական մշակույթը համամարդկային մակարդակի բարձրացնելու և արդիականացնելու միակ արդյունավետ ուղին:

Շվեյցարական կրթական ու մշակութային միջավայրը՝ իր բազմալեզվությամբ, ազատական արժեքներով և ժողովրդավարական դարավոր ավանդույթներով, դարձավ այն վճռորոշ հարթակը, որտեղ տեղի ունեցավ Ռուբեն Սևակի անհատականության վերջնական հասունացումն ու ինտելեկտուալ բյուրեղացումը: Լոզանյան համատեքստում ձևավորված մտավորականի նոր տիպարը հիմնարար կերպով տարբերվում էր նահապետական ու պահպանողական կադապարներից. այն իր մեջ կրում էր արևմտյան ազատամտության և գիտական խիստ պատասխանատվության անքակտելի կնիքը (Սարինյան, 2010): Այս հանգամանքը Սևակին հնարավորություն ընձեռեց արևմտահայ գրականության մեջ ներմուծել նորագույն թեմաներ, խորքային հոգեբանական շերտեր և պատկերային այնպիսի համակարգեր, որոնք բնորոշ էին եվրոպական բարձր մշակույթին: Արվեստը նրա համար դադարեց լինել լոկ զգացմունքների արտահայտման միջոց և վերաճեց մտավոր ու հոգևոր բարձրագույն գործունեության, որտեղ գեղագիտական կատարելությունը զուգորդվում էր մարդկային գոյության խնդիրների արդիականացման հետ (Գրիգորյան, 2015):

Եվրոպական բարձրագույն կրթությունը Սևակին զինեց պատմական, սոցիալական և հոգեբանական գործընթացները խորքային՝ համակարգային մակարդակում վերլուծելու կարողությամբ: Ազգային իրականության շրջանում աղետի կանխազգացումն ու ցեղասպանության նախազգացումը նրա ստեղծագործություններում դուրս եկան սովորական հուզական ողբի շրջանակներից՝ արտահայտվելով որպես համակարգային գոյաբանական ճգնաժամի արդյունք: Նեոռոմանտիկական աշխարհընկալումը, զուգորդվելով համալսարանական կրթությունից եկող վերլուծական հմտություններին ու բժշկական հայացքին, հնարավորություն տվեց ստեղծել «անատոմիական» ճշգրտությամբ հագեցած տեքստեր: Այդ տեքստերում հայ ժողովրդի ճակատագիրը և ազգային տառապանքը քննվում էին համամարդկային ու տիեզերական համատեքստում՝ մարդու և ազգի գոյությունը դիտարկելով որպես կյանքի ու մահվան, լույսի ու ստվերի հավերժական պայքարի մի դրամատիկական դրվագ (Մուրադյան, 2012):

Համաշխարհային գրականության պատմության մեջ բժիշկ-բանաստեղծների (ինչպիսիք են Անտոն Չեխովը, Գոթֆրիդ Բենը, Ուիլյամ Կառլոս Ուիլյամսը) ստեղծագործական պրակտիկան վկայում է մասնագիտական «կլինիկական հայացքի» վճռորոշ դերի մասին: Ռուբեն Սևակի ինքնատիպությունն այս համատեքստում կայանում է նրանում, որ նա եվրոպական բնագիտական ռացիոնալիզմը համադրում է արևմտահայ նեոռոմանտիկական ավանդույթի հետ (Գրիգորյան, 2015): Ի տարբերություն եվրոպական էքսպրեսիոնիզմի կամ նատուրալիզմի, որտեղ բժշկական դետալը հաճախ ինքնանպատակ է, Սևակի մոտ «ախտորոշիչ» պատկերը վերածվում է

բարձրագույն քնարերգության՝ ստեղծելով գիտականության և հուզականության անկրկնելի միասնություն:

Եթե համաշխարհային բժշկ-բանաստեղծների մեծ մասի մոտ գերիշխում է անհատի կենսաբանական և հոգեբանական քայքայման թեման, ապա Սևակի պոետիկական համակարգում մասնագիտական հայացքն ուղղվում է դեպի ազգային հավաքական մարմինը: Նա հայ ժողովրդի պատմական ճակատագիրը և ազգային աղետը դիտարկում է որպես մի համակարգային «հիվանդություն», որն անհրաժեշտ է քննել և ախտորոշել բժշկի անաչառությամբ (Սարինյան, 2010): Այս մոտեցումը նրա ստեղծագործական պրակտիկային հաղորդում է բացառիկ դրամատիզմ, որտեղ անձնական ցավը վերաճում է համազգային և համամարդկային գոյաբանական տագնապի:

Սևակի պոետիկայի ինքնատիպության կարևորագույն շերտը մարմնական և կենսաբանական տարրերի (արյուն, նյարդ, բջիջ, կմախք) գեղագիտական վերաթևոթումն է: Համաշխարհային բժշկական գրականության մեջ այս տարրերը հաճախ կրում են զուտ ֆիզիոլոգիական բնույթ, մինչդեռ Սևակի համակարգում դրանք ստանում են սիմվոլիկ նշանակություն՝ արտահայտելով ոգու և նյութի հավերժական բախումը: Նրա «անատոմիական» ճշգրտությունը ոչ թե սահմանափակում է պատկերացումը, այլ հակառակը՝ հնարավորություն է տալիս տեսանելի և շոշափելի դարձնել նույնիսկ ամենանուրբ հոգեբանական տատանումները (Մուրադյան, 2012):

Սևակի ստեղծագործական պրակտիկան համաշխարհային բժշկ-բանաստեղծների շարքում առանձնանում է իր բարոյական-թերապևտիկ ուղղվածությամբ: Բժշկական էթիկան՝ կյանքը պահպանելու և տառապանքը մեղմելու հրամայականը, դառնում է նրա գրականության առանցքը: Ստեղծագործելը Սևակի համար յուրօրինակ «հոգևոր վիրահատություն» է, որի նպատակը ոչ միայն ցավի արձանագրումն է, այլև ազգային և մարդկային վերածննդի ուղիների որոնումը (Գրիգորյան, 2015): Այս «բուժող բանաստեղծի» առաքելությունը նրան դասում է համաշխարհային հումանիստ գրողների շարքին, ովքեր գրականությունը դիտարկում են որպես մարդկության ապաքինման սուրբ գործիք:

Ի տարբերություն իր եվրոպացի գործընկերների, ովքեր հիմնականում գործում էին միատարր մշակութային միջավայրում, Սևակը կրում էր երեք տարբեր քաղաքակրթական շերտերի ազդեցությունը՝ հայկական, եվրոպական և արևելյան (Սարինյան, 2010): Նրա պոետիկական համակարգի ինքնատիպությունը հենց այս բարդ սինթեզի արդյունքն է. նա կարողացավ բժշկական գիտելիքը, եվրոպական նեոռոմանտիզմը և հայկական ավանդական հոգեմտավոր շերտերը միավորել մեկ ամբողջականության մեջ: Սա նրա ստեղծագործությանը հաղորդում է

բազմաշերտություն, որտեղ գիտական միտքը, գեղարվեստական պատկերը և ազգային ինքնությունը հանդես են գալիս որպես մեկ անքակտելի համակարգ (Մուրադյան, 2012):

### **ԵԶՐԱԿԱՑՈՒԹՅՈՒՆ**

Ռուբեն Սևակի պոետիկական համակարգը հիմնված է բնագիտական ռացիոնալիզմի և նեոռոմանտիկական գեղագիտության բացառիկ, օրգանական սինթեզի վրա: Այս գործընթացում բժշկական դիսկուրսը հեղինակի համար հանդես չի գալիս որպես լոկ արտաքին կամ օտարածին տարր, այլ հանդիսանում է նրա գեղարվեստական մտածողության հիմնարար բաղադրիչը: Սա թույլ է տալիս հեղինակին տեքստային կառույցներում ապահովել բացառիկ «անատոմիական» ճշգրտություն, որտեղ յուրաքանչյուր բանաստեղծական պատկեր ունի իր գիտականորեն հիմնավորված կենսաբանական հենքը: Միջգիտակարգային այս մոտեցումը հնարավորություն է ընձեռում մարդկային գոյության սահմանային վիճակները (ցավ, հիվանդություն, մահ) դուրս բերել զուտ զգացմունքային տիրույթից և դրանց հաղորդել գոյաբանական խորություն՝ մարմինը դիտարկելով որպես տիեզերական և հոգևոր օրինաչափությունների դրսևորման առաջնային դաշտ:

Հետազոտությամբ բացահայտվեց, որ Սևակի «կլինիկական հայացքը» հեղինակին հնարավորություն է տալիս իրականությունը դիտարկել որպես համակարգային «ախտաբանական տարածք»: Այս մասնագիտական դիտանկյունը դառնում է գեղագիտական արժեք, որի միջոցով հեղինակը կերտում է բազմաշերտ հոգեֆիզիկական դիմանկարներ: Այստեղ մարդկային ներաշխարհի խորքային տագնապները, հոգեկան ճգնաժամերն ու գոյաբանական վախերը ոչ թե պարզապես նկարագրվում են, այլ վավերացվում են մարմնական և կենսաբանական ախտանիշների գեղագիտական վերծանման միջոցով: Սևակը հաջողում է «ախտորոշել» մարդու հոգին՝ հիմնվելով նրա ֆիզիոլոգիական արտահայտությունների վրա, ինչը նրա պոետիկական համակարգը դարձնում է առավել տեսանելի, շոշափելի և գիտականորեն հավաստի՝ միաժամանակ պահպանելով բարձրագույն բանաստեղծականության չափանիշները:

Հետազոտության ընթացքում հիմնավորվեց, որ Լոգանի համալսարանական միջավայրը և շվեյցարական կրթական համակարգը վճռորոշ դեր են խաղացել Ռուբեն Սևակի՝ որպես «ելրոպականացված» հայ մտավորականի նոր տիպարի ձևավորման և հասունացման գործում: Այս կրթական փորձառությունը դուրս էր զուտ մասնագիտական հմտությունների շրջանակից. այն հեղինակին օժտեց «մշակութային միջնորդի» բարձրագույն առաքելությամբ: Սա թույլ տվեց Սևակին ազգային ճակատագիրը, հայոց ողբերգությունը և համամարդկային գոյաբանական ճգնաժամը քննել արևմտյան գիտական պատասխանատվության, ռացիոնալիզմի և

ազատամտության դիրքերից: Այսպիսով, եվրոպական ակադեմիական հիմքը դարձավ այն ինտելեկտուալ ֆիլտրը, որի միջոցով ազգային նյութը վերաճեց համամարդկային արժեքի՝ ապահովելով արևմտահայ գրականության մրցունակությունը եվրոպական նեոռոմանտիզմի համատեքստում:

Հետազոտությամբ եզրակացվեց, որ Ռուբեն Սևակի ստեղծագործական պրակտիկան համաշխարհային բժիշկ-բանաստեղծների լայն համատեքստում առանձնանում է իր ընդգծված «թերապևտիկ» և մարդասիրական ուղղվածությամբ: Բժշկական էթիկան՝ որպես կյանքի պահպանման և տառապանքի նվազեցման հրամայական, Սևակի պոետիկայում վերաճում է բարոյական բարձրագույն առաքելության: Հեղինակի համար գրական խոսքը ոչ միայն գեղագիտական ինքնանպատակ է, այլև յուրօրինակ «հոգևոր վիրահատություն», որը ծառայում է որպես ազգային տրավմայի ախտորոշման և հավաքական հոգևոր ապաքինման ուղիների որոնման գործիք: Այս մոտեցումը Սևակի գեղարվեստական համակարգը դարձնում է բարոյական դիմադրության և ազգային վերածննդի յուրօրինակ հարթակ, որտեղ բանաստեղծը ստանձնում է «ազգի բժշկի» պատասխանատվությունը՝ հատկապես պատմական աղետների և համակարգային ճգնաժամերի պայմաններում:

#### ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՑԱՆԿ

- Գրիգորյան Ա.** (2015). *Ռուբեն Սևակի պոետիկան*: ՀՀ ԳԱԱ Մ. Աբեղյանի անվան գրականության ինստիտուտ:
- Մուրադյան Ս.** (2012). *Գեղարվեստական պատկերի հոգեբանական վերլուծություն*: «Էդիթ Պրինտ»:
- Սարինյան Ս.** (2010). *Հայոց գրականության երկու դարը* (Գիրք Դ. Արևմտահայ գրականություն), «Գիտություն»:

#### REFERENCE LIST

- Grigoryan A.** (2015). *Poetika Rubena Sevaka (The Poetics of Ruben Sevak)*. Institut literatury im. M. Abegyan, NAN RA.
- Muradyan S.** (2012). *Psichologicheskij analiz hudozhestvennogo obraza (Psychological Analysis of the Artistic Image)*. «Redaktirovat' pechat'».
- Sarinyan S.** (2010). *Dva stoletiya armyanskoy literatury (Kniga D. Zapadnoarmyanskaya literatura) (Two Centuries of Armenian Literature, Book D (Western Armenian Literature))*. «Nauka».

РЕЗЮМЕ

ХАРАКТЕРИСТИКИ НЕОРОМАНТИЧЕСКОЙ ЭСТЕТИКИ В ПОЭТИЧЕСКОЙ  
СИСТЕМЕ РУБЕНА СЕВАКА В КОНТЕКСТЕ ЛИТЕРАТУРНОГО РАЗВИТИЯ  
НАЧАЛА XX ВЕКА

Шогик Мелконян

Настоящее исследование направлено на переосмысление художественного наследия Рубена Севака — выдающегося представителя западноармянской литературы начала XX века — в рамках междисциплинарной концепции. В центре работы находится влияние медицинского дискурса и профессионального опыта автора на формирование его художественного мышления и поэтической системы.

Актуальность исследования обусловлена необходимостью рассмотрения творчества Севака в контексте творческой практики мировых врачей-поэтов (А. Чехов, Г. Бенн, У. Уильямс). В работе обосновывается, что «клинический взгляд» автора не ограничивал его неоромантическое вдохновение, а напротив — привел к исключительному синтезу научного рационализма и чувственности. Анализируются механизмы поэтической трансформации научной терминологии, благодаря которым биологические и телесные реалии в текстах Севака обретают онтологическое и философское звучание. Особое внимание уделяется роли европейского университетского образования (Лозаннский университет) как фундамента формирования эстетических взглядов западноармянской интеллектуальной элиты. Показано, что у Севака медицинская этика перерастает в созидательную «терапию», где литературное слово берет на себя миссию диагностики национальной катастрофы и коллективной травмы, а также поиска путей духовного исцеления. В результате исследования подтверждается, что поэтическая система Севака является проявлением самобытной «физиологической лирики», где анатомическая точность служит глубокому раскрытию человеческой психологии и национальной судьбы. Работа может послужить основой для дальнейших типологических исследований западноармянской литературы.

**Ключевые слова:** *Рубен Севак, неоромантизм, медицинский дискурс, междисциплинарное исследование, поэтическая система, клинический взгляд, мировая литература.*

SUMMARY

THE CHARACTERISTICS OF NEOROMANTIC AESTHETICS IN RUBEN SEVAK'S  
POETIC SYSTEM IN THE CONTEXT OF LITERARY DEVELOPMENTS OF THE EARLY  
20TH CENTURY

**Shoghik Melkonyan**

This research is aimed at the re-evaluation of the artistic heritage of Ruben Sevak, a prominent representative of early 20th-century Western Armenian literature, within an interdisciplinary framework. The core of the study focuses on the influence of the author's medical discourse and professional experience on the formation of his artistic thinking and poetic system. The relevance of the research is determined by the necessity of examining Sevak's work in the context of the creative practices of world-renowned physician-poets (such as A. Chekhov, G. Benn, and W. Williams). The study substantiates that the author's "clinical gaze" did not limit his neo-romantic inspiration; on the contrary, it led to an exceptional synthesis of scientific rationalism and sensibility. It analyzes the mechanisms of poetic transformation of scientific terminology, through which biological and corporeal realities in Sevak's texts acquire ontological and philosophical resonance. Special attention is paid to the role of European university education (University of Lausanne) as the foundation for the aesthetic views of the Western Armenian intellectual elite. It is demonstrated that in Sevak's work, medical ethics evolves into a creative "therapy," where the literary word assumes the mission of diagnosing the national catastrophe and collective trauma, while searching for paths to spiritual healing. The research concludes that Sevak's poetic system is an original manifestation of "physiological lyricism," where anatomical precision serves to profoundly reveal human psychology and national destiny. This work can serve as a basis for further typological studies of Western Armenian literature.

**Keywords:** *Ruben Sevak, Neo-Romanticism, medical discourse, interdisciplinary study, poetic system, clinical gaze, world literature.*

*Հոդվածը ստացվել է՝ 25.01.2026*

*Հոդվածն ուղարկվել է գրախոսման՝ 27.01.2026*

*Հոդվածը երաշխավորվել է տպագրության՝ 15.03.2026*